

O ÎNCERCARE DE A REGÂNDI „MIRACOLUL ÎNTÂLNIRII”: DEVENIREA CA ACCIDENT (II)

Autor: Andrei Iriciuc | 7 martie 2022

După ce am adus în lumină forma bipartită a devenirii, se impune să revenim succint asupra relațiilor pe care aceasta le presupune. În cele ce urmează vom încerca să dăm glas considerațiilor filozofului francez anterior amintit, de ajutorul căruia vom profita de acum înainte.

În primul rând, se poate afirma faptul că devenirea nu implică modele sau un proces de imitație; menținând activă analogia deja stabilită, elevul nu se preschimbă în profesor și nici profesorul nu devine elev. Cu alte cuvinte, prin devenire nu se produce un transfer propriu-zis al proprietăților existențiale.

În al doilea rând, devenirea nu trebuie gândită asemeni unei „substanțe” care se regăsește în interiorul componentelor aduse laolaltă întru întâlnire. Dacă profesorul și elevul sunt părtași la miracolul întâlnirii atunci devine imposibil și incorect să deducem că devenirea în sine înflorește fie din „interiorul” ființei profesorului, fie din interiorul ființei elevului. Devenirea nu se ivește nici din exteriorul distant acestor doi indivizi, nu se regăsește nici în trecutul lor, nici nu îi așteaptă în viitorul lor, nu este situată nici în ceea ce îi unește, nici în ceea ce îi desparte și cu atât mai puțin își va afla loc în „amestecul” pe care aceștia l-ar putea înfăptui întâlnindu-se. Simplu spus, devenirea nu *este* nimic din ceea ce cei doi dețin sau sunt, separat sau împreună. Ne rămâne să întrebăm: unde se lasă între-zărită devenirea în lume?

Răspunsul pe linie deleuziană nu întârzie să apară: *Devenirea este „jocul” ce se ivește „între și în afara” celor doi termeni, acel „du-te-vino”, fenomenul de „zig-zag”, ce ia formă între cele două componente care se întâlnesc. Devenirea este așadar „un al treilea” care sur-vine pe un teritoriu marcat nu(!) de ceva comun celor doi deja prezenți și se îndreaptă într-o direcție proprie, autonomă. Curgerea devenirii ca devenire este complet neinfluențată de cel ce devine sau de ceea ce devine cel ce devine. Datorită acestui aspect devenirea este total impredictibilă și nu poate fi dirijată sau calculată,*

însușiri pe care le împărtășește cu întâlnirea autentică, pentru că, în fond,
O întâlnire este, poate, același lucru cu o devenire (Deleuze, Parnet, 2017, p. 14).

Orice întâlnire (evident, întâlnire gândită în adevăratul sens al cuvântului) este (întâlnire întru) devenire, orice devenire este în sine o întâlnire. Într-o întâlnire autentică celălalt este pur și simplu con-fiscat în întregime și nu re-cunoscut. În aceeași măsură, în fluxul devenirii, elementele care se întâlnesc se des-coperă ca noutate, fără a ține cont de alte predicate. Întâlnirea autentică reușește să își aducă părtașii în „orizontul primordialului”, infuzându-le sentimentul unui plăcut început în ciuda repetiției evidente.

Geneza a-paralelismului

Deleuze reconstruiește linia gândirii care atinge problema devenirii pornind de la o idee cel puțin contraintuitivă. Ne provoacă să regândim devenirea ca pe o întâlnire în care cele două elemente care o compun „nu au nimic de-a face unul cu celălalt”:

Aceiași lucru îl spuneam și despre deveniri: nu un termen devine celălalt termen, ci fiecare îl întâlnește pe celălalt, o singura devenire care nu este comună celor doi termeni, dat fiind că aceștia nu au nimic de-a face unul cu celălalt, ci care se produce între ei, având propria ei direcție, un bloc de devenire, o evoluție a-paralelă (Deleuze, Parnet, 2017, p. 14).

Ne vedem nevoiți să accesăm dificultatea conceptuală de a percepe, integra și desfășura (*unfolding*) esența ce se ascunde dincolo de *a-paralelism*. Situarea unui alfa privativ în structura unui cuvânt reușește să îi răstoarne sensul și simultan să sublinieze unele aspecte. Pentru autor, devenirea este „o evoluție a-paralelă”, cu alte cuvinte, un parcurs lipsit de paralelism, care însă nu se încadrează în rândurile noțiunii de „concurență”, de vreme ce acest termen nu este utilizat în mod explicit. Devine vizibilă o anume „imposibilitate” în care două „linii” sunt simultan non-paralele și non-concurente. Într-un spațiu bidimensional acest lucru este imposibil de perceput. Singura soluție care poate satisface ambele condiții se regăsește în ideea de non-coplanaritate, idee ocolită de filozoful francez în mod voit. Suntem aruncați într-un aparent absurd terminologic generat de incapacitatea de a cuprinde în interiorul unui concept realitatea portretizată de două elemente situate în același plan care nu sunt nici paralele și nici nu se intersectează. Această realitate nu poate fi redată prin referire la termeni deja existenți. Nici unul dintre conceptele pe care mintea umană le-a zămislit în istoria gândirii sale nu reușește să fixeze cu exactitate ceea ce trebuie redat pentru o mai bună înțelegere a efectului devenirii însăși. Prin urmare se impune în mod imperios nașterea unui nou concept. Din pura necesitate s-a ivit termenul de a-paralelism. Alegerea termenului dezvăluie prin sine o parte din profunzimea și priceperea cu care Gilles Deleuze se apropie de problema devenirii.

Deteritorializare comună - întâlnire

Un nou concept vine cu propriul spațiu de manifestare care să permită des-fășurarea pluralității sale interioare. Dificultatea conceperii a-paralelismului se ramifică în momentul în care ajungem să ne referim la aspectul și nuanțele zonei în care se înscrie devenirea însăși. Ce formă dobândește teritoriul unei astfel de deveniri în care cei doi termeni nu au nimic de a face unul cu celălalt? Conform francezului, planul în care înfloarește devenirea a-paralelă („prin definiție”) este un non-teritoriu, marcat de ceea ce el numește „deteritorializare comună”.

Deteritorializarea este un proces care aparține vieții noastre de toate zilele. Oricât de îndepărtat ar părea, acesta se derulează sub diverse denumiri sau forme (și) în stratul intim al cotidianului. Prin deteritorializare înțelegem extragere dintr-un anumit teritoriu, o dis-locare - privită drept discontinuitate a locației -, o stră-mutare a unui element. Deteritorializarea comună - ce își află locul în întâlnire și deservește drept „mediu” prielnic naturii a-paralele a întâlnirii însăși - este „responsabilă”(rugăm să ne iertați artificii de stil care personifică starea de fapt) de pre-gătirea non-teritoriului pe care îl reprezintă „între-le”. Acest spațiu inter-mediar nu aparține niciunui element înscris în devenire datorită intervenției deteritorializării comune. Ambele noțiuni „cedează teren în favoarea între-lui” pentru a-i permite acestuia să fie teren care nu conține implicații părtinitoare și nu pretinde un „amestec”. Deteritorializarea nu înseamnă că fiecare componentă a dubletului renunță la o parte din sine însuși pentru a face loc nici „amestecului” și nici celuilalt element. Ceea ce se întâmplă în devenire nu descrie o renunțare mutuală a teritoriului, ci întocmai o deteritorializare comună, cu alte cuvinte o deteritorializare în favoarea „între-lui” și către noua direcție, dictată de devenirea însăși. Cele două componente înscrise în întâlnire nu „există împreună”, ci „dau teritoriu în comun”, fără ca unul să fie vizat de celălalt, fără ca țintele lor să se afle în cea de a treia țintă și fără a avea cunoștință de aceasta din urmă.

Derivate: „a lăsa de la tine”

Înțelegerea deficitară a dinamicii întâlnirii acționează în detrimentul esenței legăturilor interumane. În interiorul cazului prezentat nu doar esența ni se sustrage vederii, ci și noi, prin inadecvata uzanță a limbii o îndepărtăm sub un strat al unei aparențe posesive. Gândirea obișnuită ar plasa deteritorializarea comună într-o zonă a conflictului fără a analiza prea mult situația. În primă instanță, individul percepe noțiunea anterior menționată în chei facile, dar total nepotrivite, fie drept „renunțare”, fie drept pseudo-sacrificiu etc. Cu toate acestea, astfel de lentile mercantile, orgolioase sau presupus morale nu își au locul în ceea ce înseamnă devenire. Devenirea nu întrebă și nu are nevoie de aprobări sau sacrificii, ea nu este într-un fel sau altul, ci pur și simplu *este*. Lipsa de profunzime a omului în această problemă trasată de însemnătatea esențială a deteritorializării comune este trădată (din nou) de modalitatea în care folosim limba.

Spre exemplu, în expresia „a lăsa de la tine” individul întrezărește un prilej de dominație sau milă. Care este însă miezul acestor vorbe?

„A lăsa de la tine” nu conține în sine în mod implicit o renunțare și nu înseamnă cătuși de puțin a pierde ceva din ceea ce tu „deții”, în egală măsură nu înseamnă nici a dăruia din ceea ce îți aparține. Nu se poate vorbi legitim despre un soi de relație dominant-recesivă în ceea ce privește întâlnirea autentică. „Dialectica stăpân-sclav” nu se poate manifesta pe domeniul devenirii însăși. Prin urmare, „a lăsa de la tine” nu reprezintă un act de milostenie, nu este o modalitate de „a face un bine”, ci este pur și simplu un gest omenesc necesar pentru întemeierea oricărei legături. Această expresie nu ne îndeamnă să renunțăm la o parte din noi pentru a-i face loc celuilalt, altfel spus, nu trebuie să sacrifici o parte din tine *pentru* celălalt, ci mai curând, *de dragul* celuilalt. Lași de la tine pentru a-i face loc „între-ului”, nu celuilalt în mod direct. Celălalt nu are nevoie să fie primit în sfera ta, ci are nevoie să fie „acceptat în dialog”, iar „între-le” este puntea de legătură dintre doi indivizi, non-teritoriul, deșertul populat. Cu alte cuvinte, „a lăsa de la tine” înseamnă a lăsa spațiu pentru întâlnirea cu Celălalt, înseamnă a nu monopoliza „între-le”, a nu impune și a nu invada non-teritoriul. A lăsa de la tine nu se traduce prin efectuarea unui pas înapoi, ci prin ne-efectuarea unui pas abuziv înainte.

Devenirea ca accident

După cum am mai menționat, devenirea nu se supune planurilor, planificărilor, scopurilor, dorințelor sau încercărilor artificiale de instituire. Imposibilitatea stăpânirii acesteia, spontaneitatea cu care se sustrage printre rânduri și încercări de fixare și clasificare, fluiditatea continuă și impredictibilă ne determină să abandonăm pretenția atașării devenirii de o finalitate palpabilă, fie în prezent, fie în viitorul apropiat, fie în marea schemă a unui viitor îndepărtat. Devenirea nu este scop și nici destinație, ci mai curând „dynamism pur”, o „funcție” dinamică. Ea nu poate fi „prinsă în” raza unei ținte, fiind curgere și nu element static. Pentru a rămâne cât se poate de fidel credincioși naturii sale, propunem să tratăm devenirea nu drept destin(ație), ci drept accident. Prin „accident” nu facem referire la noțiunea accidentului aristotelic sau la raportul accidentului cu substanța. Dorim pur și simplu să surprindem prin această noțiune „ne-planificatul” devenirii însăși, care se sustrage controlului și totodată integrării într-un sistem finit, ale cărui „extremități” sunt vizibile.

În ce măsură rostim adevărul în aceste considerații? Cum anume nu poate fi supusă devenirea dorinței, de vreme ce orice individ își poate dori să „devină”: medic, polițist, pompier, profesor etc? Nu este devenirea transformată în obiectiv nici măcar de cel care își propune să devină un anume X?

Derivate: „a-ți propune să devii”

Atunci când spun că îmi propun să devin nu implic în afirmația mea devenirea însăși.

Prin insuflarea acestei propuneri de a deveni jonglăm doar cu proiecții, ținte prestabilite, dorințe, așteptări, toate, în vederea atingerii unui rezultat deopotrivă concret-obscur. Concret pentru că ne cunoaștem statutul, funcția, într-un cuvânt, reușita pe care dorim să o atingem, obscur pentru că nu cunoaștem limpede traseul care ne va conduce până acolo. O dorință sau un obiectiv personal nu fac altceva decât să influențeze individul, în cel mai bun caz orientându-l spre o direcție favorabilă proiecției pe care o dorește îndeplinită. Devenirea rămâne impasibilă la dorințele explicite și își urmează nestingherită curgerea. Există, fără îndoială cazuri în care propunerea și devenirea se împlinesc, însă acest lucru este rezultatul purei întâmplări, cele două neaflându-se în legătură.

„A-ți propune să devii” presupune a ne stabili un țel fix și îndepărtat pe care să îl atingem. Însă este mai mult decât limpede că nu putem atinge vârful pe care ni l-am propus urmărind un punct imobil și un traseu exclusiv vertical. Pura ascensiune, liniară, sigură și lipsită de neprevăzut, nu este nimic mai mult decât o fantezie, un clișeu de industrie cinematografică. Tot ceea ce putem face pentru a ne asigura o devenire autentică este să ne pregătim și să construim mai ales „pe orizontală”. Realitatea atingerii unui scop formează invariabil un tablou mult mai bogat pe orizontală, un turn construit fără piloni de echilibru nu va ajunge departe. În aceeași măsură, dacă doresc să devin un bun pictor, nu mă pot opri doar la deprinderea tehnicilor necesare picturii. Un bun pictor este un bun artist, iar un bun artist este un om complex.

După cum ar spune Deleuze, „devenirea-pictor” nu are nimic de-a face cu pictorul sau pictura. Devenirea însăși nu este sinonimă cu o devenire statică, autoimpusă, „verticală”, aceasta dintâi nu vizează obiectivul propus de individ și nici nu îl setează drept destinație, ci îl depășește.

În acest punct, considerăm oportun apelul la un exemplu clarificator.

Orice scriitor serios nu va putea vorbi despre „momentul devenirii lor” ca despre o epifanie. Nu vor spune, dacă sunt sinceri: „știu exact momentul în care am devenit scriitor”. Pentru că un asemenea moment le (și ne) scapă. Vor începe în schimb să povestească fapte (prin termenul „fapte” ne referim, aici, concret, la întâlniri. Întâlniri cu oameni, cu idei, cu entități, cu evenimente), parcursuri, povești, care să trădeze înclinații din fragedă pruncie, toate, în încercarea de a satisface întrebarea. Devenirea-scriitor însă, ca orice devenire, nu poate fi „atinsă cu degetul”, nemijlocit. Ne putem referi la ea doar relatând „cadrul”, acea „situație în preajmă” în și prin care devenirea își va afla curgerea „când va crede de cuviință”. Putem doar să așteptăm, iar devenirea va face restul. „A-ți propune să devii” este o pseudo-devenire, un plan ce se desfășoară independent de a-paralelismul devenirii. Nu „marea treaptă” „asigură” devenirea, ci „micile întâlniri”.

Miracolul întâlnirii

La începutul expunerii spuneam că o întâlnire nu este o simplă intersectare, acum ne întoarcem cu o nouă lumină a înțelegerii asupra acestui aspect. Întâlnirea autentică, prin natura sa a-paralelă, exclude orice formă de coliziune. Întâlnirea *ca* întâlnire dezvoltă un model de continuitate specifică, condusă de reguli proprii, inimitabile (și, în fond, neidentificabile). Nu doar că nu este o simplă intersectare, ci nici nu poate fi. În final nu doar întâlnirea nu poate fi simplă intersectare, ci și intersectarea se exclude din ceea ce înseamnă întâlnire, de vreme ce devenirea nu este concurentă, ci a-paralelă. Analog ne întoarcem asupra miraculosului întâlnirii. Ambele interpretări, cea a „întâlnirilor destinale” și cea a „întâlnirii într-o devenire” sunt valide, însă fiecare spune povești diferite.

Întâlnirea veridică este într-adevăr miraculoasă, însă miracolul ei nu sălășluiește în afara sa. Nu raporturile externe transformă întâlnirea în miracol, ci pura întoarcere către sine, către miezul intim al ființei sale. Întâlnirea este miracol pentru că este de-ne-prevăzut, de-ne-cuprins, de ne-clasificat. Întâlnirea este miracol pentru că este devenire, iar prin aceasta este spontaneitate, incandescență și curgere. Întâlnirea este miracol pentru că oferă mai mult decât ne-am aștepta, tocmai din locul de unde nu ne-am aștepta. Întâlnirea este miracol pentru că înfățișează „jocul”, în „zig-zag”, al *posibilității de a fi*. Întâlnirea este o formă esențială de îmbogățire ireversibilă. Întâlnirea este miraculoasă prin sine însăși. Întâlnirea este pe drept cuvânt miraculoasă pentru că în întâlnire se naște mai mult decât ceea ce *este*, în întâlnire capătă glas ceea ce *poate a fi*.

BIBLIOGRAFIE:

Deleuze, G., Parnet, C. (2017). Dialoguri. Comunicare.ro.

Imagine: Unsplash